

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ЧЕРХАВИ ОЛЕСІ ОЛЕГІВНИ
«РЕКОНСТРУКЦІЯ ТЕОЛІНГВІСТИЧНОЇ МАТРИЦІ
РЕЛІГІЙНО-ПОПУЛЯРНОГО ДИСКУРСУ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)»¹**

Деменчук О. В.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри романо-германської філології
факультету іноземної філології
Рівненський державний гуманітарний університет
вул. Степана Бандери, 12, Рівне, Україна*

Сучасний етап порівняльно-історичного мовознавства з упевненістю можна кваліфікувати як етап *лінгвістичного ребрендингу*, покликаною відновити антропоцентричний статус-кво лінгвістичної компаративістики, декларуючи тим самим доцільність та необхідність застосування методології когнітивно-дискурсивної парадигми у разі реконструкції та зіставлення мовних одиниць. Це етап переосмислення об'єкта і предмета дослідження, метамови, дослідницьких методів та прийомів, і монографія О.О. Черхави, доктора філологічних наук, доцента, професора кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г.Г. Почепцова Київського національного лінгвістичного університету, присвячена реконструкції теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу в англійській, німецькій та українській мовах, є важливим кроком у цьому напрямі.

Актуальність теми і проблеми монографічної праці зумовлена необхідністю розробки нової методології аналізу мовних одиниць, що вербалізують особливості етнічного менталітету, універсальні та унікальні характеристики предметно-пізнавальної діяльності представників різних етноспільнот, і передовсім початковим станом когнітивної лінгвокомпаративістики, основна мета якої – реконструкція зв'язків структур давньої та сучасної мовної свідомості.

Авторка задекларувала свої цілі, з-поміж яких – реконструкція архетипної та стереотипної матриць релігійно-популярного дискурсу в англійській, німецькій та українській мовах, виявлення культурної специфіки представлення релігійно-популярних знань у вибраних мовах, розкриття глибинних механізмів формування релігійної естетики у свідомості вірян-носіїв

європейських мов, зокрема, механізмів формування та відображення релігійних смислів у свідомості представників протестантської, католицької і православної конфесій.

Для досягнення поставлених цілей О.О. Черхава диференціювала різновиди текстів релігійно-популярного дискурсу та вказала чинники, які сприяють залученню реципієнта цих текстів до християнської віри. Реконструкція теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу надала можливість відстежити процес еволюції семантики імен етимологічного (поняттєвого) шару гіперконцепту ЗАЛУЧЕННЯ ДО ХРИСТИЯНСЬКОЇ ВІРИ та імен його варіантних метафоричних концептів.

Методологічну основу монографічного дослідження визначають методи і прийоми, дотичні до процедури когнітивно-семантичної реконструкції значення слів: протиставлення реконструкції форми і значення етимону та семантичної історії слова з порівнянням розвитку значення слова і його еволюції у споріднених мовах; співвідношення технічної та ідеологічної семантики слова в етимологічній лексикографії; виведення семантичних законів у діахронії; когнітивно-комунікативне пояснення змін семантики слова на підставі операцій людської підсвідомості щодо соціокультурного та історичного знання носія мови; групування лексики із розбіжностями значення; аналіз семантичної структури слова на базі співвіднесення конкретного компонента лексеми з наявністю його в етимоні з установами відношень між фонетичними елементами етимону та його сучасними рефlekсами; залучення операційних систем та даних текстових корпусів; методики аналізу мовних і концептуальних картин світу; глибинний аналіз діахронічних взаємовідношень лексем.

Рецензована монографічна праця має вагомий теоретичну цінність. Вона робить внесок у граматику та лексикологію германських і слов'янських

¹ Черхава О.О. Реконструкція теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу (на матеріалі англійської, німецької та української мов) : монографія. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2017. 435 с.

мов. Серйозне теоретичне значення становить ця робота і для порівняльно-історичних досліджень, що дозволяє глибше проникнути в характер і особливості мовної інтеріоризації дійсності представниками різних лінгвокультурних спільнот.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування його результатів у практиці контрастивних, лінгвокогнітивних і лінгвокультурологічних досліджень, у лекційних курсах із загального та зіставного мовознавства, лексикології, а також у спецкурсах з лексикографії, етнолінгвістики та міжкультурної комунікації. Не можна не згадати і про таку прикладну можливість, як перекладознавство, де результати дослідження виглядатимуть особливо вагомими, зокрема, у разі укладання перекладного багатомовного словника релігійних термінів і понять.

Ключовим складником роботи є осмислення такої теоретико-методологічної проблеми, як лінгвістична реконструкція. У перспективі реконструкції теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу в англійській, німецькій та українській мовах авторка розглядає лінгвістичну реконструкцію у зв'язку з міждисциплінарним підходом до аналізу мовних і концептуальних картин світу як складних архітектурних моделей/матриць філософського смислу дискурсу.

До пріоритетів монографії відносимо представлену авторкою нову комплексну методику реконструкції теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу, що ґрунтується на принципах антропоцентризму, культурного детермінізму, історизму, дискурсоцентризму, функціоналізму, основне місце з-поміж яких посідає ядерно-периферійний принцип розгляду як композиції релігійно-популярного дискурсу у вибраних мовах, так і його основних релігійних смислів, що формують гіперконцепт ЗАЛУЧЕННЯ ДО ХРИСТІЯНСЬКОЇ ВІРИ та шість метафоричних концептів, побудованих за принципом «центр–периферія».

Заслугове на схвалення порушуване питання щодо необхідності моделювання теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу. Авторка переконливо демонструє, що названа матриця виявляє ознаки моделі віялового типу, в якій унаочнено семантичний розвиток лексем-вербалізаторів шістьох метафоричних концептів. Встановлено, що такі лексеми актуалізують домінуючі і факультативні смисли базового гіперконцепту ЗАЛУЧЕННЯ ДО ХРИСТІЯНСЬКОЇ ВІРИ в текстах релігійно-інформативного та релігійно-агітаційного характеру. Основний інформаційний код теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу вибудовано на концептуальному смислі біблійної цитати, яка, за припущенням авторки, функціонує як особливий християнський

прото-текст. Доцільним і необхідним вважаємо використання в роботі моделі матричної реконструкції, яка, відтворюючи ідею аналізу вже побудованої матриці, дає можливість виявляти глибинні (архетипно-стереотипні) смисли релігійних текстів, метафоричні механізми їх актуалізації.

Висловлюючи свою позитивну оцінку представленій для рецензування монографічній праці, хочу поділитися окремими міркуваннями стосовно деяких її моментів.

У роботі використовується поняття «метафоричний концепт», яке, в одному випадку тлумачиться як «ментальне утворення, що є концептуальним носієм етнокультурних стереотипів», а в іншому – «конструктом, утвореним на основі перенесення значень одиниць із понятійного етимологічного компонента в ціннісно-образний його складник» (с. 165). Метафоричний концепт – це теоретичний чи емпіричний конструкт? Чому метафоричний концепт тлумачиться як операція перенесення значення? Коментар: концептуальним носієм етнокультурних стереотипів може бути й метонімічний концепт.

Для понятійного етимологічного компонента, окрім ключового слова-репрезентанта, доцільно виокремлювати ядро номінативного поля, ближню периферію тощо. Це значно збільшило би номенклатуру ключових прото-смислів, необхідних для тлумачення релігійно-біблійних семантичних розширень. Зокрема, для реконструкції архетипного складника метафоричного концепту КАЯТТЯ в англійській мові доцільно було б долучити номінації *contrition*, *remorse*, *compunction*. Етимологічно названі слова відтворюють ідею фізичного впливу на об'єкт із метою завдати шкоди, фізичних страждань (як правило, різного ступеня інтенсивності), пор.: *compunction* – from *com-*, intensive prefix, + *pungere* “toprick, pierce”, related to *pug-nus* “afist”. Used in figurative sense by early Church writers. Originally a much more intense feeling, similar to “remorse”, or “contrition”; *remorse* – from an extended form of PIE root **mer-* “to rub away, harm”; *contrition* – from *com* “with, together” + *terere* “to rub” (from PIE root **tere-* “to rub, turn”, with derivatives referring to twisting, also to boring, drilling, piercing; Sanskrit *turah* “wounded, hurt”). Used in English in figurative sense of “crushed in spirit by a sense of sin”.

Семантичне (релігійно-біблійне) розширення реконцептуалізує стан справ як ситуацію духовного (душевного) страждання. Відзначимо, що таке розширення не є абсолютно метафоричним, оскільки реалізується на основі денотативної тотожності фрагмента ситуації за параметром зміни таксономічної характеристики учасника. Саме денотативна тотожність забезпечує суміщення твірного (етимологічного) та похідного

(релігійно-біблійного) концептів. Пор. фрагмент роману В. Кобба «Каяття», в якому релігійно-біблійний концепт переосмислюється на тлі актуалізованих етимологічних ознак: *Then he intoned: "What we are doing now, Anita, is joining in a symbolic covenant without Savior. We are demonstrating the sincerity of our contrition <...>. Then he took the needle, and slowly and very carefully pierced one side of her labia minor. He felt her body convulse with the pain"* (Vincent Cobb. Contrition).

Попри висловлені зауваги, відзначу, що монографія «Реконструкція теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу (на матеріалі англійської, німецької та української мов)» – це науково виважене, переконливо аргументоване, підкріплене фактичним матеріалом дослідження, виконане на високому теоретичному рівні, що, безсумнівно, збагатить і розширить перспективи нового напрямку лінгвістичних студій – когнітивної лінгвокомпаративістики.